

Velfungerende arbejdsrutiner forkastes ved evalueringer

Sociologen Rasmus Willig forsker i anerkendelse, velfærdssamfundet og arbejdsmarkedet. Willig stiller her op til en snak om hvad den stigende grad af evaluering og dokumentation gør for arbejdsmiljøet og for den pædagogiske profession.

Af Torben Kastrup

ARBEJDSMILJØ

Hvilken funktion har dokumentationskravene fra dem der formulerer og efterspørger dem – hvilken rolle opfylder de?

Det er først vigtigt at forstå, hvad f. eks. evalueringer er for en størrelse. Evalueringer er som den amerikanske professor Hendrie Weisinger udtrykker det, kritik. Evalueringer er ganske enkelt kritik. De mange spørgsmål, der har til hensigt at kortlægge om en pågældende institution f. eks har levet op til en række udstukne målsætninger, er kritiske i den forstand, at de er med til at påpege, hvad man ikke har nået eller kunne have nået. Den kendte franske filosof Michel Foucault siger i sin berømte tekst med titlen *Hvad er kritik?*, at kritik netop er evne til at stille spørgsmål. Der er dog en markant forskel på de spørgsmål som Foucault havde i tankerne og de som stilles i de mange evalueringsskemaer. I Foucaults tekst er det nemlig befolkningen, der stiller spørgsmålene til deres regering og ikke som i dag, hvor det omvendte forhold gør sig gældende. Spørgsmål stillet af befolkningen til magten er med til at legitimere magt eftersom magten hele tiden skal svare for sig for at kunne påkalde sig

en ekstraordinær magt. Kan eller vil en magt ikke besvare befolkningens kritiske spørgsmål er den illegitim. Tænk blot på diktatorer og andre despoter, der netop er karakteriseret som sådanne, fordi de er holdt op med at besvare kritiske spørgsmål fra befolkningen. Når jeg nævner dette forhold, selvom det kan virke langt væk fra samtidens evalueringsskemaer, er det for at gøre det mærkværdige forhold tydeligt, at det er



Jo stærkere en professions kernefaglighed, desto stærkere kan professionen stå imod udefrakommende kritik og ikke mindst forholde sig kritisk til sig selv og de mange udefrakommende krav.

magten og ikke befolkningen der stiller spørgsmålene. Det er i virkeligheden magten, der stiller kritiske spørgsmål til sine borgere. Det er derfor at mange opfatter de mange evalueringsskemaerne som mistillidserklæringer. Den opfattelse er ikke forkert, men den er aldrig diskuteret. Det skal vi til. Her er en stort opgave at få øje på dette nye sofistikerede styringsmiddel. Se det i øjnene og se hvad det i virkeligheden er.

Hvordan vil du karakterisere udviklingen i kravene over de for eksempel sidste 20 år?

Der er kommet flere og flere krav. Der er mere som skal dokumenteres

og der er flere differentierede arbejdsopgaver. Det er derfor ikke underligt at flere og flere er begyndt at tale om at vende tilbage til deres respektive professioners kernefaglighed. En sådan tilbagevenden kan jeg kun bifalde. Jo stærkere en professions kernefaglighed, desto stærkere kan professionen stå imod udefrakommende kritik og ikke mindst forholde sig kritisk til sig selv og de mange udefrakommende krav.

Hvilken funktion spiller de mange krav for pædagoger og andre dele af velfærdssamfundets frontpersonale?

De mange krav forvandler sig i en individualiseret tidsalder til personlige problemstillinger og ikke til kollektive. De som går under betegnelsen velfærdssamfundets frontpersonale udgør også i bogstavelig form fronten af den ideologiske kamp mellem bevarelsen af reelle professioner eller en reduktion til et hvilket som helst servicepersonale. Det sidste finder jeg ikke ønskværdigt – ikke kun fordi det leder til dårligere institutioner og i sidste ende til et dårligere samfund, men også fordi svage professioner individualiserer problemstillingerne. Det er lige pludselig den enkeltes skyld og ikke samfundets. Med andre ord: Samfundskritikken er blevet vendt om på hovedet til en in-

dividualiseret kritik. Pædagoger, som andre professioner, bebrejder dem selv og ikke de politikere, som år efter år skærer ned på de pædagogiske områder. Det er en farlig udvikling. Kritikken skal returneres og kan kun vindes hvis den ikke er individuel. Så længe den er individualiseret er den per definition afmonteret og afvæbnet. Den kan ikke sætte sig igennem og er alt for nem at skyde ned.

Hvordan spiller krav, dokumentation og evaluering ind på den faglige kvalitet i den offentlige sektor?

Evalueringer og stigende krav om dokumentation sælger sig selv som neutrale læringsredskaber. Dette er en forkert antagelse. Evalueringer er det stik modsatte. De aflærer, det som allerede fungerer – ved som jeg tidligere redegjorde for – at stille kritiske spørgsmål. For hver kritik, er der velfungerende arbejdsrutiner som forkastes. Denne vragside diskuteres heller aldrig. Resultatet er nedslående. De som bedes om at udfylde evalueringsskemaer har en klar fornemmelse af, at de skulle have lært noget nyt, men står tilbage med en følelse af det stik modsatte. Der er rigtig mange der får det psykisk dårligt af disse øvelser. Det er ikke kun den faglige integritet der lider skade, men også den mentale. Evalueringsskemaerne starter så uskyldigt. »Det tager kun 15 min,« men i virkeligheden kommer de kritiske spørgsmål ind under huden og forbliver som en permanent selvkritisk tilstand, der tugter både faglighed og personlig integritet. De uskyldige 15 min. er alt andet end uskyldige. Denne kritik diskuteres heller aldrig af evalueringssprædikanterne.

Hvordan spiller krav, dokumentation og evaluering ind på arbejdsforholdene og arbejdsmiljøet for de ansatte i den offentlige sektor?

Min seneste forskning peger på at de stigende krav om dokumentation og evalueringer leder til et psykisk ubehag hos mange. De kritiske spørgsmål indoptages og tugter den

enkelte. I mange tilfælde har der knap nok været et evalueringsskema, men nogle få krav om dokumentation eller et enkelt evalueringsskema er efter min mening nok til at ændre en arbejdsplads kultur. Det kan være farligt at ændre et arbejdsmiljø fordi det netop er det specifikke miljø som støtter op om den enkelte. Det er boldværket mod de mange politiske krav – og uden boldværket bliver professioner og den enkelte meget udsatte. Jeg tror at vi skal finde en stor del af forklaringen på mange af de stressrelaterede sygdomme i de stigende krav om dokumentation og evaluering.

Samfundskritikken er blevet vendt om på hovedet til en individualiseret kritik. Pædagoger, som andre professioner, bebrejder dem selv og ikke de politikere, som år efter år skærer ned på de pædagogiske områder. ♥

Rasmus Willig udkommer snart med en ny bog. I Umyndiggørelse analyseres helt konkret, hvordan en gruppe pædagoger har fået frataget deres myndighedsfornemmelse. I bo-

gen fremanalyseres en lang række umyndiggørelsesprocessor, der fører til afmagt og handlingslammelse. Analysen er skræmmende. Pædagogerne har fået frataget deres kritiske røst og dermed deres fornemmelse af sig selv. Det har vendt de ydre kritisable forhold til selvkritik.

Umyndiggørelse slår ned dér, hvor den første spire til den demokratiske kritiske dannelse lægges, nemlig i børneinstitutionerne, hvor de myndige voksne skal tage sig af de umyndige børn og gøre dem til myndige borgere. Når de myndige voksne umyndiggøres, mister de imidlertid ikke kun deres egen kritiske røst, men fratager også børnene muligheden for at ytre sig. Børnene larmer i frustration og sutten bliver mere hyp-pigt for at lukke for børnenes kritik.

Der er lagt op til et langt ventet radikalt opgør med de sidste mages års forringelser indenfor den pædagogiske profession. Bogen udkommer i juni. Du kan skrive til Rasmus Willig på willig@ruc.dk for foredrag eller information om den kommende bogudgivelse.



Rasmus Willig (f. 1973) er ph. d og lektor ved Institut for Samfund og Globalisering på Roskilde Universitet. Han har tidligere skrevet *Til forsvar for kritikken* (2007), hvor han diskuterede nyere kritiske teoridannelser. Han har desuden skrevet introduktioner til Axel Honneths *Behovet for anerkendelse* (2003), *Kamp om anerkendelse* (2006) og redigeret *Social patologier* (2005) med Marie Østergaard. Han er formand for Dansk Sociologforening og kendt som foredragsholder.